

Arkeologisk utredning i Lanna

Vreten 2:1, Skärmartorp 1:31 m.fl., Hidinge socken,
Lekebergs kommun, Närke

Erica Strengbom

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2016:06

ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP 1 OCH 2

Arkeologisk utredning i Lanna

Vreten 2:1, Skärmartorp 1:31 m.fl., Hidinge socken,
Lekebergs kommun, Närke

Erica Strengbom

Lst dnr 431-5027-2015

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2016 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2016:06

Författare Erica Strengbom

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

Omslagsfoto Utredningsområdets norra del.

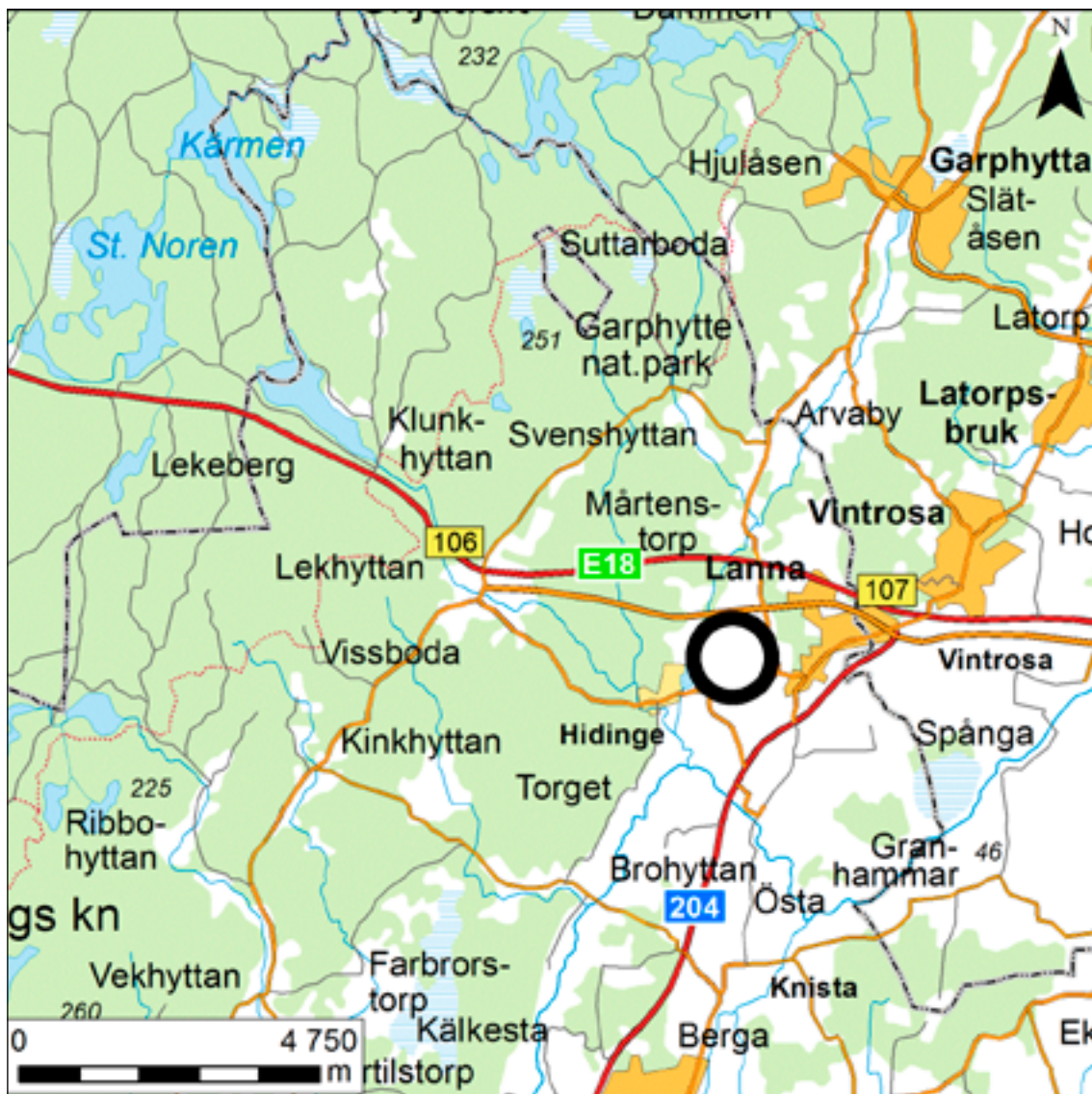
Foto taget från nordöst av Erica Strengbom.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_150001

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Bakgrund och kulturmiljö	5
Tidigare arkeologiska undersökningar i närområdet.....	7
Syfte och frågeställningar.....	7
Metod och genomförande.....	9
Ettapp 1, kart och arkivstudier	9
Ettapp 2, fältinventering och utredningsgrävning.....	9
Resultat	10
Ettapp 1, kart och arkivstudier	10
Ettapp 2, fältinventering och utredningsgrävning.....	10
Tolkning.....	12
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	12
Referenser	13
Tekniska och administrativa uppgifter.....	14
Bilagor	15

Bilaga 1. Schakttabell

Figur 1. Karta över trakten kring Lanna med den aktuella undersökningsplatsen markerad med en svart cirkel.

Sammanfattning

Arkeologgruppen i Örebro AB genomförde en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 den 11 och 12 november år 2015. Utredningen föranledes av att Lekebergs kommun tillsammans med Sweco Environment AB skulle gräva en ny avloppsledning utanför Lanna. Utredningsområdet omfattade cirka 7 650 kvadratmeter och cirka 220 kvadratmeter av dessa utredningsgrävdes. Inga anläggningar, kulturlager eller fynd framkom vid utredningen.

Bakgrund och kulturmiljö

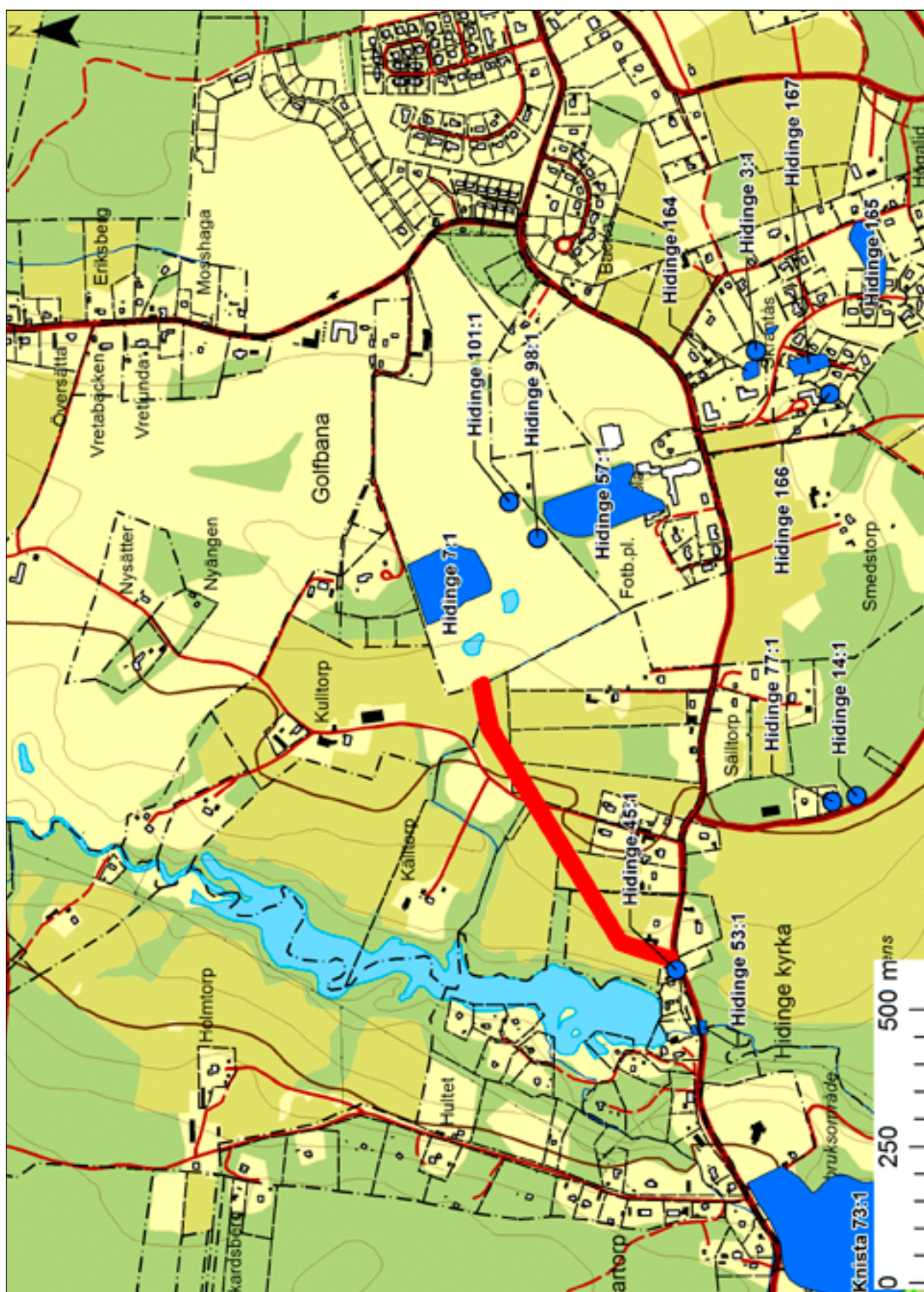
Lekebergs kommun planerar att tillsammans med Sweco Environment AB som konsult anlägga avloppsledning för ett nytt planerat bostadsområde vid Lanna i Lekebergs kommun. Länsstyrelsen hade gjort bedömningen att de berörda åtgärderna riskerade att påverka tidigare okända fornlämningar under jord, och att en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 därför skulle utföras. Platsens geografiska läge, med ett antal fornlämningar i nära anslutning till utredningsområdet, gav en tydlig indikation om att tidigare okända fornlämningar skulle kunna förekomma i området. Framförallt förväntades lämningar av förhistoriska boplatser.

Utredningsområdet, som uteslutande går genom åkermark i träda, är beläget öster om Garphytteån som har sin avrinning söderut och ansluter till Svartån. Området utgör den västra gränsen för det omfattande odlingslandskap som brukar benämnas Närkeslätten. I väster vidtar stora skogsområden som avgränsar slättlandskapet i öster mot Karlskoga och Väneren. På randen mellan dessa två natur- och kulturmiljöer återfinns Hidinge socken.

Fornlämningsbeståndet i trakten präglas av denna koppling till både jordbruks- och skogsmarkerna, vilket skapar ekonomi baserad på både odling och skogsnäring. Sydväst om utredningsområdet återfinns skogsnäringen i form av ett hytt- och bruksområde, Hidinge 73:1 som krävt tillgång på skog för att hålla hyttan igång. I öster återfinns jordbruksnäringen i form av de fossila åkrarna Hidinge 7:1 och Hidinge 57:1.

I utredningsområdets omedelbara närhet finns lämningar kopplade till kommunikationer och vägnät såsom de två valvbroarna Hidinge 53:1–2 och vägmärket Hidinge 45:1. Öster om undersökningsområdet vid Lanna golfklubb har boplatslämningar i form av härdar och gropar (Hidinge 98:1, 99:1) undersökts. Cirka 400 meter söder om utredningsområdet påträffades en malsten samt fynd av ett spänne och en nyckel (Hidinge 77:1) i samband med grävningsarbete i en trädgård. Söder om denna fyndplats ligger ytterligare ett område med röjningsrösen (Hidinge 14:1). Inom det större närområdet återfinns också påfallande många lämningar från senneolitikum i form av hällkistor.

Figur 2. Undersökningsområde med registrerade fornlämningar. Skala 1:10 000.

Tidigare undersökningar i närområdet

I samband med utvidgning av Lanna Golfklubb år 2001 genomfördes en arkeologisk utredning med efterföljande förundersökning. Området omfattade två röjningsrösen (Hidinge 7 och Hidinge 102), samt en aktivitetsyta (Hidinge 99). Det östra röjningsområdet (102) har tolkas som ett historiskt röjningsröse, troligen inte äldre än 1800-tal. Det västra området (Hidinge 7) bestod av röjningsrösen av äldre karaktär, troligen medeltida, med enstaka stensättningsliknande rösen som kan vara äldre. Aktivitetsytan (Hidinge 99) bestod av fyra gropar av okänd karaktär samt tre härdar. Två härdar daterades till romersk järnålder och de övriga anläggningarna hör sannolikt till samma period (Johannessen 2001:33).

Inför planerandet av ett nytt bostadsområde inom fastigheten Sälven 1:3 genomfördes år 2010 en arkeologisk utredning över området. Inom undersökningsområdet kunde fem områden av arkeologiskt intresse identifieras: tre förhistoriska boplatslägen, en nyupptäckt hållkista och lämningar av en bytomt från 1800-talet. Inom området fanns sedan tidigare två kända röjningsrösen, samt en stenhägnad (Ramström 2010:1).

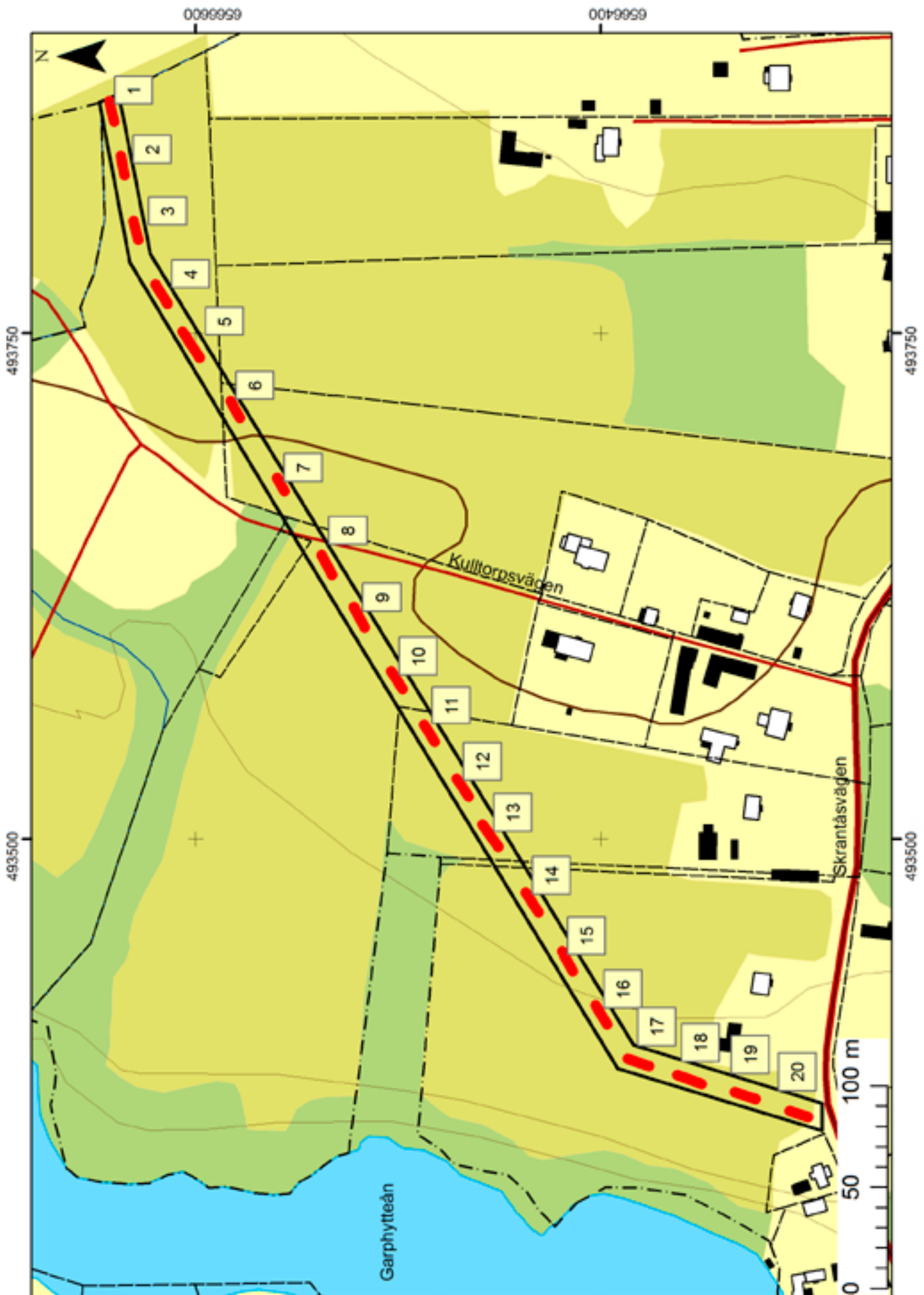
Sälven 1:3 blev 2011 föremål för en för- och slutundersökning då två mindre boplatssytor undersöktes. Dateringarna visar att platsen varit bebodd vid flera tillfällen under förhistorisk och historisk tid. Den äldsta dateringen kommer från en härd på det södra området och placerar denna i mesolitisk tid runt 7000 f.Kr. Vid denna tid bör platsen ha legat vid en skyddad vik nära havet. Från järnålder finns flera dateringar uppdelade på tre perioder: förromersk järnålder, folkvandringstid samt vikingatid. Det fanns också en anläggning som daterats till 1500- och 1600-talen e.Kr. (Karlenby, Knabe 2011:12).

En arkeologisk utredning har gjorts väster om det nu aktuella utredningsområdet inför nydragningar av vattenledningar mellan Örebro, Fjugesta. I Lekebergs kommun. Utredningen visade på boplatslämningar, fossil åkermark och torpbebyggelser (Klotz & Färjare 2015:1).

Syfte och frågeställningar

Syftet med den arkeologiska utredningen var att klargöra i vilken utsträckning som det förekom fornlämningar inom exploateringsområdet. Genom detta ska utredningen bidra till att ge uppdragsgivaren och Länsstyrelsen ett bättre planeringsunderlag inför den fortsatta planeringen av avloppsledningen. Den arkeologiska utredningen skulle omfatta:

- *Arkiv och litteraturstudier samt kartanalyser.* Arbetet skulle omfatta en genomgång av relevant material i den omfattning som var nödvändigt för att kunna uppfylla det ovan angivna syftet med utredningen.
- *Fältinventering* för att bedöma lämpliga ytor att utreda närmare inför utredningsgrävningen.
- *Utredningsgrävning* för att fastställa karaktären av oklara fornlämningar.

Figur 3. Undersökningsområdet med schakten markerade med rött. Skala 1:2 500.

Metod och genomförande

Etapp 1, kart och arkivstudier

Utredningen bestod av två etapper. Etapp 1 utgjordes av arkiv- och litteraturstudier samt kartanalyser. Kart- och arkivstudierna genomfördes i de digitala arkiven. De omfattade en genomgång av Skogsstyrelsens arkiv Skogens pärlor, Fornsök samt en kontroll av eventuella tidigare utredningar eller undersökningar i området. Det historiska kartmaterialet i Lantmäteriets historiska kartarkiv, som finns tillgängligt på nätet, analyserades. Detta innefattar Rikets allmänna kartverk, Lantmäteristyrelsens kartarkiv samt Lantmäterimyndighetens kartarkiv. Statens Historiska Museums fynddatabas användes i syfte att spåra eventuella arkeologiska lösfynd i området.

Etapp 2, fältinventering och utredningsgrävning

Etapp 2 innefattades av fältinventering följt av en utredningsgrävning. Fältinventeringen innebar att en okulär besiktning av utredningsplatsen utfördes, för att bedöma lämpliga lägen och för att identifiera eventuella lämningar som var synliga ovan mark.

Schaktet för avloppsledningen planerades anläggas med en bredd på 3 meter och utredningsgrävningen utfördes i nära anslutning till detta schaktningsområde. Då länsstyrelsen hade bedömt hela området som ett möjligt boplatsläge, undersöktes området med en hög ambitionsnivå. Den undersökta ytan uppgick till 220 kvadratmeter, vilket utgör drygt 3 procent av den totala utredningsytan. Schaktningen utfördes inom de mest fördelaktiga lägena på ytan. Ett parti öster om Kulltorpsvägen var dock svårtillgängligt för grävmaskinen då marken var sank och överväxt med sly. Där grävdes två mindre schakt där det var möjligt för grävmaskinen att köra.

Sammanlagt grävdes 20 schakt inom utredningsområdet (se figur 3). Schakten grävdes cirka 10 meter långa med en bredd på 1,2 meter. Schaktningen skedde med en liten grävmaskin som skiktvis grävde ner till steril orörd mark. Schakten mättes in med handhållen GPS, mätningarna överfördes och redigerades sedan i ArcGis 10. Den skriftliga dokumentationen bestod av schaktbeskrivningar och digital fotodokumentation. Då utredningen var klar fylldes schakten igen och marken återställdes.

Resultat

Ettapp 1, kart och arkivstudier

Historiskt har marken där utredningsområdet ligger hört till fastigheten Sälven och en genomgång av det historiska kartmaterialet visar att marken i utredningsområdet har använts för odling eller ängsmarker under historisk tid. Den vattenspegel som finns idag är en skapad damm som hör till den kvarn och såg som fanns invid landsvägen, antingen norr eller söder om de båda broarna som omtalas ovan. Syftet med dammen var att reglera vattenflödet till de båda anläggningarna. Kvarnen och sågen var i bruk under åtminstone andra halvan av 1800-talet, kanske något tidigare.

De gårdar som återfinns öster och sydost om utredningsområdet är samtliga utflyttade i samband med laga skiftet som genomfördes runt 1830–1840-talet. Gårdarna har tidigare ingått i byn Sälven som bestod av sammanlagt åtta gårdar. Bytomten var belägen en bit söder om utredningsområdet och landsvägen, ganska nära Hidinge gamla kyrka, idag återfinns en fastighet på den ursprungliga bytomten. De gårdar som flyttades ut i mitten på 1800-talet är liktydiga med de fastigheter som idag återfinns öster och sydost om undersökningsområdet. I samband med utflyttning fick man skapa nya gårdstomter för de utflyttade gårdarna på åker och ängsmarker hörande till byn. Möjligen kan det under 1700-talet ha legat en eller två backstugor inom det område där de utflyttade gårdarna idag ligger, men de har i så fall försvunnit i och med utflyttningen. Väster om Kulltorpsvägen finns också en mindre byggnad markerad på lagaskiftes kartan, senare benämnd som jordestorp. År 1955 finns inga spår av denna byggnad utan området har då blivit åkermark.

Ettapp 2, fältinventering och utredningsgrävning

Den okulära besiktningen av utredningsområdet klargjorde att inga potentiella fornlämningar gick att se ovan markytan.

Sträckan för utredningen gick genom åkermark i träda. Området var cirka 620 meter långt och 12 meter brett. Det sträckte sig från Lanna golfklubb i nordöst, korsade Kulltorpsvägen och gick vidare till Skrantåsvägen i sydväst. Sammanlagt grävdes 20 schakt längs med sträckan. Inga av de 20 schakten uppvisade några fynd, anläggningar eller lager.

Alla schakten uppvisade en liknande stratigrafi där ett 0,20–0,25 meter tjockt lager av matjord låg på ett cirka 0,10 meter tjockt odlingslager, med plogfårar synliga i den sterila undergrunden. Matjorden bestod av fet mylla och endast ett mycket litet antal skärvor modern keramik och glas noterades i matjorden.

Figur 4. Undersökningsområdets sydvästra del. Foto taget från norr av Erica Strengbom.

I utredningsområdets nordöstra del bestod undergrunden av grå glacial lera, och i den sydvästra delen av gulbrun finkornig sand och beige silt. Området öster om Kulltorpsvägen var sankt och överväxt med sly, där fanns växtdelar i den annars sterila leran. Området direkt väster om Kulltorpsvägen var en cirka 80 x 80 meter stor platåliknande yta. Utkanten på denna yta har varit platsen för ett torp. Inga spår av torpet påträffades vid utredningen, varken i schakten eller vid den okulära

besiktningen. Väster om vägen övergick undergrunden från lera till fin-kornig sand. I botten på schakt 9 fanns järnutfällningar. Efter den plana ytan sluttade marken västerut mot Garphytteån. I området närmast Skrantåsvägen blev marken alltmer sank och vatten sipprade in vid schaktning. I schakt 19 påträffades en stendränering, vilken sannolikt hör samman med ett större dike som löpte i öst-västlig riktning mot ån.

Tolkning

Inga förhistoriska lager, anläggningar eller fynd framkom vid utredningen. Den aktuella fornlämningsbilden tillsammans med resultaten av tidigare arkeologiska åtgärder i närområdet, samt kartstudier indikerade att det inom utredningsområdet skulle kunna förekomma lämningar från såväl förhistorisk tid som från historisk tid. Den bitvis sankta marken är troligtvis förklaringen till avsaknaden av förhistoriska lämningar. Vid det mest fördelaktiga läget, den platåliknande platsen, har i historisk tid funnits ett torp, men inga spår av byggnader framkom vid den okulära besiktningen eller vid schaktning.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Syftet med den arkeologiska utredningen var att klargöra i vilken utsträckning som det förkom fornlämningar inom exploateringsområdet. Genom detta ska utredningen bidra till att ge uppdragsgivaren och Länsstyrelsen ett bättre planeringsunderlag inför den fortsatta planeringen av avloppsledningen. Den arkeologiska utredningen skulle omfatta:

- *Arkiv och litteraturstudier samt kartanalyser.* Arbetet skulle omfatta en genomgång av relevant material i den omfattning som var nödvändigt för att kunna uppfylla det ovan angivna syftet med utredningen.
- *Fältinventering* för att bedöma lämpliga ytor att utreda närmare inför utredningsgrävningen.
- *Utredningsgrävning* för att fastställa karaktären av oklara fornlämningar.

Utredningsarbetet följde den upprättade undersökningsplanen och visade att inga fornlämningar berördes. Syftet är därmed uppfyllt.

Referenser

Tryckta källor

- Färjare, A. & Klots, E. 2015. *Arkeologisk utredning av vattenledning mellan Örebro och Fjugesta Etapp 1*. Örebro och Lekeberg kommuner. Örebro. Eldrun arkeologiska skrifter 2015:1.
- Karlenby, L. & Knabe, E. 2011. *Tider av närvaro – tider av frånvaro*. Boplatslämningar från stenålder till medeltid i Sälven 1:31, Hidinge socken, Lekebergs kommun. Arkeologgruppen rapport 2011:12.
- Johannessen, A-C. 2001. *Rösen och härdar vid Örebro golfklubb–Lanna*. Närke, Hidinge socken, Vreta 2:2 och Lanna 4:64, RAÄ 7, 99 och 102. UV Bergslagen rapport 2001:33.
- Ramström, A. 2010 *Skrantåsen, Särskild arkeologisk utredning*. Närke, Hidinge socken, Sälven 1:3. Arkeologgruppen rapport 2010:1.

Kartor och arkivmaterial

HISTORISKA LANTMÄTERIAKTER

- Ekonomiska kartan, 1955, Hidinge J133-10e3j. Rikets allmänna kartverk.
- Häradsekonomiska kartan, 1864-67, Knista J112-64-4. Rikets allmänna kartverk.
- Sälven 1-8, 1839. Laga skiftes karta. Lantmäteristyrelsens arkiv akt S29-38:3.
- Sälven 1-8, 1784. Storskifte. Lantmäteristyrelsens arkiv akt S29-38:2.

WEBBMATERIAL

- <http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>. 2016-01-28
- <http://www.skogsstyrelsen.se/Aga-och-bruka/Skogsbruk/Karttjanster/Skogens-Parlor-/2016-02-08>

Tekniska och administrativa uppgifter

Landskap	Närke
Län	Örebro
Kommun	Lekeberg
Socken	Hidinge
Fastighet	Vreten 2:11, Skärmartorp 1:31, Sälven S:3, Sälven S:2, Sälven 1:39, Skärmartorp 1:34, Sälven 1:19, Sälven 1:41, Sälven 1:9, Sälven 1.29
Fornlämningsnummer	—

Projektledning	Ebba Knabe Erica Strengbom
Personal	Ebba Knabe Erica Strengbom

Undersökningstid	2015-11-11 till 2015-11-12
Exploateringsyta	7 650 m ²
Undersökt yta	220 m ² , 620 löpmeter
Koordinater	X 6566400 Y 493500
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Länsstyrelsens diarienummer
431-5027-2015

Arkeologgruppens projektnummer
2015_68

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd omhändertogs.

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

Nr	Storlek (m)	Djup (m)	Beskrivning
1	10x1,20	0,2	Börjar i nordväst vid diket som angränsar till golfbanan. Matjord 0,20 meter ner på steril grå beige silt med plogfårar skär undergrunden.
2	9x1,20	0,2	Matjord 0,20 meter på gulbeige silt med plogfårar.
3	9x1,20	0,25	Matjord 0,20 ploglager 0,05 meter plogfårar skär steril grå silt.
4	10x1,20	0,2	Matjord 0,20 meter. Gul beige lerig silt. Plogfårar skär sterilen.
5	15x1,2,0	0,2	Matjordlager 0,20. Plogfårar synliga i steril gul beige silt
6	9x1,20	0,25	Matjordlager 0,20 meter. Odlingslager 0,05 meter. Plogfårar synliga. Grå lerig silt, vatten sipprade in vid schaktning.
7	7x1,20	0,25	Torv över grå lerig silt. Vatten sipprade in schaktning.
8	9x1,20	0,3	Matjord på gulbrun siltig sand.
9	10x12,0	0,35	Matjord ner på gråflammig silt. I nordöstra delen av schaktet järnutfällning.
10	10x1,20	0,3	Matjordslager ner på gulbrun siltig sand. Plogfårar skär undergrunden.
11	11x1,2	0,25	Matjordslager ner på gulbrun siltig sand. Plogfårar skär undergrunden.
12	10x1,20	0,25	Matjord 0,20 ploglager 0,05. Plogfårar skär gul brun siltig sand. Svarta fläckar av söndervittrade stenar.
13	12x1,20	0,3	Matjord 0,30 meter ner på gul brun siltig sand.
14	12x1,20	0,3	Matjord, 0,20, ploglager 0,10. Undergrund gul brun siltig sand.
15	10x1,20	0,30	Matjord 0,20, ploglager 0,10. Undergrund gul brun sand
16	10x1,20	0,30	Matjord 0,25 ploglager 0,05. Undergrund gul brun sand.
17	10x1,20	0,3	Matjord över ljusbrun silt
18	12x1,20	0,35	Matjord över beige silt. Plogspår i undergrunden. Schaktet ligger i sluttning.
19	11x1,20	0,35	Matjord över beige silt. Stenlyft. Stendränering i norra delen.
20	11 x1,20	0,35	Matjord över beige silt. Stenlyft. Tog in vatten vid schaktning. Torv överlagrade den siltiga undergrunden.

